

Nr 60.

Ankom till riksdagens kansli den 21 mars 1944 kl. 6 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningskolor m. m.

(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 187 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1944) föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna för budgetåret 1944/45 till Fortsättningsskolor: Bidrag till avlöning åt lärare ett förslagsanslag av 3 500 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 90, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 11 februari 1944, föreslagit riksdagen att dels godkänna av chefen för ecklesiastikdepartementet i nämnda statsrådsprotokoll förordade ändringar i gällande grunder för statsbidrag till avlöning åt lärarinnor i hushållsgöromål samt lärare i manlig och kvinnlig slöjd vid fortsättningsskolor, dels ock till Fortsättningsskolor: Bidrag till avlöning åt lärare för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 3 600 000 kronor.

Nuvarande förhållanden.

Enligt § 1 i kungörelsen den 30 december 1932 (nr 587) om avlöning åt lärare vid fortsättningsskolan samt statsbidrag till sådan avlöning skall arvodet till lärare i fortsättningsskola utgöra minst 2 kronor 50 öre för undervisningstimme, dock att arvodet för undervisning i manlig eller kvinnlig slöjd skall utgöra minst 1 krona 75 öre samt att för undervisning i ämnet arbetskunskap, i den mån undervisning i kvinnlig slöjd och hushållsgöromål ej ingår däri, till lärare, som förklarats därtill berättigad, arvodet skall utgå med minst 3 kronor för undervisningstimme (jfr kungörelserna 1936:435 och 1941:469). För lärare i ersättningsskola motsvaras de två förstnämnda beloppen av respektive 1 krona 50 öre och 1 krona 25 öre. Lärare i hushållsgöromål i fortsättningsskola skall därjämte åtnjuta fri kost i samband med

de praktiska övningarna i ämnet ävensom fri bostad jämte bränsle eller ersättning därför under pågående kurs. Ersättning till lärare kan ock bestämmas i form av årsavlöning, reglerad för delaktighet i statens pensionsanstalt på grundval av lägst ovannämnda timarvoden. Ambulerande lärare vid fortsättningsskola äger rätt till viss ersättning för av tjänsten föranledda resor. Enligt § 3 nämnda kungörelse skall statsbidrag till avlöande av lärare utgå med belopp, motsvarande minimiarvodena jämte i förekommande fall till lärare med reglerad årsavlöning utgående ålderstillägg.

Nämnda minimiarvoden ha varit oförändrade sedan 1936, med undantag av arvudet för undervisning i hushållsgöromål, som av 1941 års riksdag (skrivelse nr 283, sid. 12) höjdes från 2 kronor till 2 kronor 50 öre. I samband härmed tillerkändes lärarinnorna i hushållsgöromål förmånen av fri kost och bostad under pågående kurs.

Skolkökslärarinnornas anställnings- och avlöningsförhållanden.

1941 års lärarlönesakkunniga ha den 11 december 1943 till chefen för finansdepartementet överlämnat en promemoria med förslag till provisorisk reglering av anställnings- och avlöningsförhållandena för lärarinnor i hushållsgöromål vid fortsättningsskolan.

De sakkunniga ha framhållit, att de nuvarande avlönings- och anställningsförhållandena för fortsättningsskolans lärare äro synnerligen otillfredsställande. Detta gäller framför allt de lärargrupper, för vilka läraranställningen i fortsättningsskolan utgör den enda eller huvudsakliga arbetsinkomsten, såsom fallet är beträffande flertalet lärarinnor i hushållsgöromål och kvinnlig slöjd ävensom beträffande vissa lärare i teoretiska ämnen och arbetskunskap. Det är enligt de sakkunnigas mening i hög grad påkallat, att en reglering av fortsättningsskolläraernas löne- och anställningsförhållanden snarast möjligt genomföres. Frågan om fortsättningsskolans organisation och därmed sammanhängande spörsmål är emellertid föremål för utredning av 1940 års skolutredning. Förslag till ändrade bestämmelser rörande fortsättningsskolans anordning och lärarnas vid denna skolform anställningsförhållanden torde, enligt vad de sakkunniga inhämtat, komma att framläggas av utredningen. Även om man sålunda har att räkna med, att ett dylikt förslag kan föreligga inom en icke alltför avlägsen tidpunkt, ha de sakkunniga dock ansett sig böra utgå från, att en ganska avsevärd tid komme att förflyta, innan en på förslaget grundad omorganisation av fortsättningsskolan kan bli genomförd. Detta förhållande har föranlett de sakkunniga att överväga, huruvida skäl kunde anses föreligga att framlägga ett förslag till provisorisk reglering av ifrågavarande lärares avlönings- och anställningsförhållanden. De sakkunniga ha härvid funnit, att, oaktat en reglering är synnerligen påkallad beträffande samtliga lärargrupper i fortsättningsskolan, förslag till

provisoriska åtgärder likväl bör begränsas till att omfatta endast två av dessa lärargrupper, nämligen lärarinnor i hushållsgöromål samt lärare i manlig och kvinnlig slöjd.

Tillsättningsförfarandet.

I fråga om tillsättningsförfarandet anföra de sakkunniga bland annat.

Den största olägenheten av det nuvarande systemet är, att lärarinnor år efter år få kortvarig anställning inom olika skoldistrikt, utan att de därigenom erhålla garanti för att ett följande år få återkomma till samma distrikt. En annan olägenhet är, att lärarinnorna icke bliva knutna till någon viss trakt av landet. För undervisningen är det emellertid av stor betydelse, att lärarinnan är väl förtrogen med förhållandena och befolkningen i den trakt, där hon tjänstgör.

De sakkunniga föreslå följande anordning. Till varje inspektionsområde hänvisas av skolöverstyrelsen lärarinnor till det antal, som motsvarar det mera fasta behovet vid fortsättningsskolan utöver lärarinnor å reglerade befattningar vid folk- eller fortsättningsskola. Det bör sedan ankomma på folkskolinspektören att fördela dessa lärarinnor å de olika kurserna inom inspektionsområdet. I den mån undervisningen icke lämpligen kan fullgöras av nämnda lärarinnor, bör inspektören äga anvisa andra lärarinnor till distrikten utan skolöverstyrelsens hörande.

För en sådan anordning kräves emellertid, att skoldistriktet åläggas att för undervisning i hushållsgöromål vid fortsättningsskolan anställa den lärarinna, som folkskolinspektören anvisar, samt förlägga undervisningen å tid, som inspektören efter samråd med skolstyrelserna eller representanter för dessa bestämmer. De sakkunniga anse, att föreskrifter i detta hänseende böra uppställas såsom villkor för erhållande av statsbidrag. Beträffande reglerade befattningar vid fortsättningsskolan eller vid folkskolan med viss undervisning vid fortsättningsskolan skola distrikten givetvis äga samma rätt som hittills att antaga lärarinna och bestämma tidpunkten för undervisningen, utan att rätten till statsbidrag äventyras. Detsamma bör även gälla beträffande vikarie å sådan befattning.

Ansökningar om hänvisning skola ingivas till skolöverstyrelsen, varvid de sökande ange sina önskemål.

De i tjänsten äldre lärarinnorna torde på grund av sin längre tjänstgöring i första hand komma att erhålla skolöverstyrelsens hänvisning till visst inspektionsområde. De lärarinnor, som icke erhålla sådan hänvisning, torde under de närmaste åren icke kunna påräkna annat än mycket ringa tjänstgöring inom fortsättningsskolan. Detta beror framför allt på, att det för närvarande råder visst överskott på skolkökslärarinnor. Då undervisningen i hushållsgöromål inom en icke alltför avlägsen framtid torde bliva obligatorisk och undervisningstiden utsträckas till mer än 180 timmar, torde detta överskott komma att reduceras.

Enligt de sakkunnigas mening är det önskvärt, att de hänvisade lärarinnorna i största möjliga utsträckning erhålla full eller i det närmaste full tjänstgöring.

De sakkunnigas förslag med avseende å tillsättningsförfarandet tillstyrkes av *statskontoret, skolöverstyrelsen, Statens folkskolinspektörers förbund och Svenska skolkökslärarinnornas förening.*

Departementschefen har biträtt de sakkunnigas ifrågavarande förslag.

Ålderstillägg.

De sakkunniga föreslå, att det nuvarande minimiarvodet, 2 kronor 50 öre, höjes med 25 öre efter 3 års, med ytterligare 25 öre efter 6 års och med än ytterligare 25 öre efter 9 års tjänstgöring. De sakkunniga anföra bland annat.

Gällande minimiarvode, 2 kronor 50 öre för undervisningstimme, är enligt de sakkunnigas mening mycket låg. En särskilt svår ställning ha de tillfälligt anställda lärarinnorna, vilka, oavsett huru länge de tjänstgjort, som regel icke erhålla några ålderstillägg. I nuvarande statsfinansiella läge och då frågan om grundarvodet nyligen (år 1941) varit föremål för riksdagens prövning, anse de sakkunniga sig icke böra i samband med en provisorisk reglering föreslå en allmän höjning av minimiarvodet. Däremot böra lärarinnorna kunna tillförsäkras ålderstillägg, vilket utan att medföra allt för stora kostnader för statsverket innebär en icke oväsentlig förbättring av deras löneförhållanden.

Statsbidrag utgår för närvarande endast till ålderstillägg åt lärarinnor å reglerade tjänster vid fortsättningsskolan och under den förutsättningen, att tjänstgöringen motsvarar minst 20 veckotimmar under minst 24 veckor av året. Därest samma villkor skulle gälla även i fortsättningen, skulle många lärarinnor på grund av för kortvarig tjänstgöring icke få ålderstillägg. En lärarinna, som erhållit ålderstillägg, skulle vid minskad tjänstgöring kunna helt mista ålderstilläggen. På grund härav anse de sakkunniga, att bestämmelserna om ålderstillägg böra erhålla en sådan avfattning, att lärarinna, som erhållit dylikt tillägg, bör äga uppbära detta, oavsett om hon ett visst år kan påräkna längre eller kortare tids tjänstgöring. Enklast löses detta genom att inarbeta tillägget i timarvodet, d. v. s. att timarvodet höjes efter viss tids tjänstgöring. De sakkunniga anse, att ett sådant system bör gälla för samtliga ifrågavarande lärarinnor, således även för lärarinnor å reglerade befattningar.

Enligt gällande bestämmelser utgå tre ålderstillägg å reglerade tjänster efter respektive 5, 10 och 15 års tjänstgöring. Då rätt till ålderstillägg numera som regel inträder efter tre års tjänstgöring, bör enligt de sakkunnigas mening detsamma gälla även å förevarande område. Antalet arvodesförhöjningar (ålderstillägg) bör liksom nu vara tre.

De sakkunniga anse, att envar av de tre föreslagna arvodesförhöjningarna bör bestämmas till 25 öre för timme. Vid tjänstgöring 6 sexveckorskurser uppgår då varje arvodesförhöjning för år till ($6 \times 180 \times 0,25 =$) 270 kronor.

De belopp, som lärarinnorna enligt förslaget erhålla i olika arvodesgrupper och vid olika antal sexveckorskurser om 180 timmar, framgå av följande uppställning.

Tim-arvode kronor	1 kurs 180 tim. kronor	2 kurser 360 tim. kronor	3 kurser 540 tim. kronor	4 kurser 720 tim. kronor	5 kurser 900 tim. kronor	6 kurser 1 080 tim. kronor
2: 50	450	900	1 350	1 800	2 250	2 700
2: 75	495	990	1 485	1 980	2 475	2 970
3: —	540	1 080	1 620	2 160	2 700	3 240
3: 25	585	1 170	1 755	2 340	2 925	3 510

Å nämnda belopp skola icke utgå rörligt tillägg och kristillägg.

De sakkunnigas förslag tillstyrkes av *skolöverstyrelsen* medan *statskontoret* ansett förmånen av ålderstillägg böra komma endast sådana lärare tillgodo, som ha ifrågavarande undervisning som huvudsaklig sysselsättning.

Departementschefen har anslutit sig till de sakkunnigas förslag i fråga om ålderstillägg.

Avlöningsförmåner vid tjänstledighet.

De sakkunniga anföra bland annat.

De sakkunniga anse det vara av särskild vikt, att de *lärarinnor*, som *skolöverstyrelsen* hänvisat till ett inspektionsområde, tillförsäkras ersättning vid sjukdom. Å andra sidan ha de sakkunniga ansett, att rätten till ersättning vid tjänstledighet och tjänstgöringshinder bör begränsas till lärarinnor å reglerade befattningar vid fortsättningsskolan och av överstyrelsen hänvisade lärarinnor. Den nu för samtliga lärarinnor gällande rätten till ersättning, då undervisningen inställes på grund av smittsam sjukdom och vid förbud att tjänstgöra på grund av smittfara har alltså inskränkts.

Förslaget innebär sålunda, att vid tjänstledighet eller tjänstgöringshinder avlöningsförmåner icke garanteras de lärarinnor, som folkskolinspektören utan skolöverstyrelsens hänvisning anvisar distriktet, och icke heller lärarinnor å reglerade befattningar vid *folkskolan* eller vikarier å reglerade befattningar vid folk- eller fortsättningsskolan.

Beträffande de av skolöverstyrelsen hänvisade lärarinnorna anse de sakkunniga, att de böra tillförsäkras visst arvode icke blott för den kurs, under vilken sjukdomen inträffar, utan för längre tid dock för högst ($\frac{1}{2} \times 1\ 080 =$) 540 timmar för redovisningsår. Det blir också möjligt att tillämpa en sådan bestämmelse beträffande de lärarinnor, som upptagas å den av folkskolinspektören för varje redovisningsår upprättade planen. Det skall nämligen åligga skoldistrikt att vid redovisningsårets början anställa den eller de lärarinnor, som i planen anvisats till distriktet. Har en av överstyrelsen hänvisad lärarinna för ett redovisningsår anvisats till fem olika distrikt för en kurs i varje distrikt, skall hon sålunda redan vid redovisningsårets början anställas av de fem distrikten. Om hon erhåller tjänstledighet på grund av sjukdom, innan undervisningen påbörjats, och tjänstledigheten varar hela redovisningsåret, äger hon alltså likväl rätt till visst arvode för högst 540 timmar. Arvodet skall utbetalas av de distrikt, där hon skulle tjänstgjort intill dess 540 timmar uppnåtts. För dessa utlägg få distriktet fullt statsbidrag.

Lärarinna, som år efter år är tjänstledig på grund av sjukdom, bör givetvis icke upptagas å den av inspektören upprättade planen.

Av skolöverstyrelsen hänvisad lärarinna bör enligt de sakkunnigas mening vid tjänstledighet på grund av sjukdom garanteras två tredjedelar av det minimiarvode, som eljest skulle ha utgått till henne. Har skoldistrikt tillerkänt henne ett högre arvode än minimiarvodet, bör det likväl icke åläggas skoldistriktet att vid tjänstledighet eller tjänstgöringshinder utgiva större belopp, än som motsvarar statsbidraget.

Statskontoret har i fråga om skolkökslärarinnornas rätt till löneförmåner under tjänstledighet eller vid tjänstgöringsförhinder anfört följande.

De sakkunniga hava förutsatt, att en år efter år för sjukdom tjänstledig lärarinna icke vidare skulle anvisas undervisning. Det synes statskontoret lämpligt, att bestämmelser härom intagas i författningen. I avseende härå vill ämbetsverket föreslå, att i det fall en lärarinna under tre på varandra följande redovisningsår uppburit reducerat arvode under sjukdom för sammanlagt 1 080 timmar, lärarinnan för tid därefter icke skall äga uppbära sådant arvode, innan hon ånyo tjänstgjort sammanlagt 540 timmar.

Statens folkskolinspektörers förbund har intet att erinra mot de föreslagna förmånerna. De beklaga emellertid, att de sakkunniga icke kunnat finna någon form för att åt denna lärargrupp, som finge antagas åtminstone till största delen vara anställd med heltjänstgöring, bereda någon möjlighet till pension, om ock av provisorisk beskaffenhet.

Svenska skolkökslärarinnornas förening, som uttalat sin tillfredsställelse över att de av skolöverstyrelsen hänvisade lärarinnorna tillförsäkras löneförmåner vid sjukdom, har hemställt, att skolöverstyrelsen ville taga under övertvägande, huruvida icke möjlighet kunde finnas, att dessa lärarinnors tjänstgöring kunde läggas till grund för retroaktiv tjänstårsberäkning för pension, sedan ifrågakvarande tjänster blivit definitivt reglerade.

Skolöverstyrelsen har icke haft något att erinra mot de föreslagna tjänstledighetsbestämmelserna. Beträffande den av centralstyrelsen för Svenska skolkökslärarinnornas förening väckta frågan om retroaktiv tjänstårsberäkning för pension för av överstyrelsen hänvisade lärarinnor föreslår överstyrelsen, att frågan får anstå, tills pensionsfrågan för dem upptages.

Departementschefen, som i huvudsak anslutit sig till de sakkunnigas förslag, har förordat införandet i författningen av den av statskontoret föreslagna bestämmelsen.

N a t u r a f ö r m å n e r.

Departementschefen har anslutit sig till ett av *de sakkunniga* framlagt förslag om mera detaljerade bestämmelser i fråga om den skolkökslärarinna tillförsäkrade rätten till fri bostad jämte bränsle under kurstiden.

Höjning av arvodet för undervisning i slöjd.

De sakkunniga föreslå en höjning av arvodet för undervisning i manlig och kvinnlig slöjd vid fortsättningsskolan från 1 krona 75 öre till 2 kronor 25 öre för timme.

Departementschefen har tillstyrkt detta förslag.

Anslagsberäkningar.

De sakkunniga ha beräknat, att den totala kostnaden för genomförande av de sakkunnigas ifrågakvarande förslag skulle för år uppgå till 205 000 kronor.

Departementschefen, som icke funnit anledning till erinran mot de sakkunnigas kostnadsberäkningar, anför beträffande anslagsbehovet för nästa budgetår följande.

Statsbidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskola rekvideras i efterskott först efter utgången av det redovisningsår, på vilket kostnaderna belöpa. Efter rekvisition av skoldistrikt skall statskontoret eller vederbörande länsstyrelse emellertid så snart ske kan under det redovisningsår, på vilka kostnaderna belöpa, förskottsvis utbetala 90 procent av det belopp, som av distriktet beräknats utgöra avlöningskostnaderna för redovisningsåret. Utanordnat förskott jämte en procent av detsamma avdrages sedan vid den slutliga utanordningen av statsbidraget för redovisningsåret.

Med hänsyn till ovannämnda förskotts-förfarande påverkas anslagsbehovet för nästa budgetår av den av mig i det föregående förordade provisoriska löneregleringen för lärarinnorna i hushållsgöromål och höjningen av arvodet för undervisning i slöjd. I vad mån löneregleringen för lärarinnorna i hushållsgöromål kommer att medföra ökad belastning för nästa budgetår synes dock vara beroende av huruvida beslut om lärarinnornas placering i lönegrupp föreligger vid den tidpunkt, då rekvisition av förskott skall äga rum. I vilken omfattning sådant beslut kan föreligga vid nämnda tidpunkt är för närvarande omöjligt att med någon säkerhet bedöma. Vid sådant förhållande kan anslagsbehovet för nästa budgetår endast uppskattningsvis beräknas. Med beaktande av den ökade medelsåtgången under budgetåren 1941/43 och under hänsynstagande till att statsbidrag endast i begränsad omfattning rekvideras i förskott anser jag mig böra förorda, att ifrågavarande anslag för nästa budgetår höjes med 100 000 kronor och sålunda uppföres med 3 600 000 kronor.

Fortsättningsskolans lärare hava, trots att undervisningen för många av dem utgör den huvudsakliga förvärvskällan, icke kommit i åtnjutande av dyrtids- eller kristillägg. Med hänsyn bland annat till denna omständighet måste ifrågavarande lärares nuvarande arvodesförmåner betecknas såsom mindre tillfredsställande. Utskottet anser sig därför böra tillstyrka Kungl. Maj:ts föreliggande förslag, vilket syftar till en provisorisk förbättring av avlöningsförhållandena för de grupper av fortsättningsskolans lärare, vilka för närvarande kunna anses vara de mest missgynnade. Utskottet biträder även förslaget om reglering av anställningsförfarandet för skolkökslärarinnorna.

Utskottet.

Den föreslagna och av utskottet sålunda tillstyrkta regleringen av anställnings- och avlöningsförhållandena för lärarinnor i hushållsgöromål vid fortsättningsskolan avser, såsom de sakkunniga framhålla, endast att utgöra ett provisorium i avbidan på att den aktuella frågan om fortsättningsskolans organisation vunnit sin lösning. Detta torde vara anledningen till att de sakkunniga icke ansett sig böra ingå på frågan om utsträckning av möjligheterna för nämnda lärarinnor att erhålla reglerade pensionsförmåner. Utskottet vill med anledning härav framhålla angelägenheten av att denna fråga

uppmärksammas vid den fortsatta utredningen rörande fortsättningsskolans organisation.

I övrigt har Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke givit utskottet anledning till erinran eller uttalande.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,
att riksdagen må

a) godkänna i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 11 februari 1944 förordade ändringar i gällande grunder för statsbidrag till avlöning åt lärarinnor i hushållsgöromål samt lärare i manlig och kvinnlig slöjd vid fortsättningsskolor;

b) till *Fortsättningsskolor: Bidrag till avlöning åt lärare* för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 600 000 kronor.

Stockholm den 21 mars 1944.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Pauli, Lindström, Sven Larsson, Bernhard Nilsson, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Carlström, Gustav Emil Andersson, Emil Petersson* och *Ivar Persson*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Bergström, Andersson* i Prästbol, *Danielsson, Persson* i Falla, *Holmdahl, Wallentheim, Viklund, Hoppe* och *Onsjö*.